

UOT 81

G.V.Əkbərova

*ADNSU-nun nəzdində Sənaye və Texnologiya Kolleci
gulelekber33@mail.ru*

AZƏRBAYCAN POEZİYASINDA TƏKRARLARIN ÜSLUBİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ (VAHİD ƏZİZ POEZİYASI ƏSASINDA)

Açar sözlər: poeziya, təkrar, alliterasiya, anafora, epifora, Vahid Əziz

Təkrarlar poeziyada işlənən mühüm üslubi fiqurlardan biridir. Bu üslubi fiqur şeirə melodiklik, intensivlik verir, şeir dilinin dinamikasını artırır. Söz sənətkarları ifadəni qüvvətləndirmək və həyəcan gətirmək üçün bu fiqurdan istifadə edirlər.

Vahid Əziz poeziyası bu mənada diqqət çəkir. Şairin şeirlərində təkrarların müxtəlif formalarına rast gəlirik. Anaforik və epiforik təkrarlar Vahid Əziz poeziyası üçün xarakterikdir. Şairin lirikası demək olar ki, leksik anafora üzərində qurulmuş poeziyadır. Vahid Əziz lirikasında fonetik təkrarlara tez-tez rast gəlinir. Şair həm samit, həm də sait səslərin təkrarından istifadə etməklə şeirə estetik və poetik gözəllik bəxş etmişdir.

Məqalədə müxtəlif emosiyaları özündə əks etdirən təkrarlar şairin şeirlərindən nümunələr gətirməklə tədqiq edilmişdir.

Г.В.Акперова

СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПОВТОРОВ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ПОЭЗИИ (НА ОСНОВЕ ПОЭЗИИ ВАХИДА АЗИЗА)

Ключевые слова: поэзия, повтор, аллитерация, анафора, эпифора, Вахид Азиз

Повтор – одна из важных стилистических фигур, используемых в поэзии. Такая стилистика придает стихотворению мелодичность и интенсивность, повышает динамику поэтического языка. Мастера слова используют эту фигуру, чтобы усилить выражение и вызвать волнение.

Поэзия Вахида Азиза, в этом смысле, привлекает к себе внимание. В стихах поэта можно встретить разные формы повторов. Анафорические и эпифорические формы повтора характерны в поэзии Вахида Азиза. Можно отметить, что лирика поэта – это поэзия, основанная на лексической анафоре. Также в лирике поэта часто можно встретить фонетический повтор. Поэт придал стихотворению эстетическую и поэтическую красоту, используя повторы как гласных, так и согласных звуков.

В статье на примере стихотворений поэта изучены повторы, содержащие разные эмоции.

G.V.Akbarova

STYLISTIC FEATURES OF REPETITIONS IN AZERBAIJANI POETRY (BASED ON THE POETRY OF VAHID AZIZ)

Keywords: *poetry, repetition, alliteration, anaphora, epiphora, Vahid Aziz*

Repetition is one of the important stylistic figures used in poetry. This style gives the poem melody and intensity, increases the dynamics of the poetic language. The masters of this art use this method to highlight and give excitement to phrases. The poetry of Vahid Aziz, in this sense, attracts attention. In the poet's poems, you can find different forms of repetition. Anaphoric and epiphoric forms of repetition are characteristic in the poetry of Vahid Aziz. It can be noted that the poet's lyrics are poetry based on a lexical anaphora. Also, phonetic repetition can often be found in the poet's lyrics. The poet gave the poem aesthetic and poetic beauty by using repetitions of both vowels and consonants.

The article examines repetitions containing different emotions using the example of the poet's poems.

Giriş. Məlumdur ki, mətnin qurulmasında təkrarların böyük rolu vardır və onlar poeziyada mühüm üslubi vasitələrdin biri hesab edilir. Təkrarlar mətndə müxtəlif formada meydana gələ bilər və şair fonetik, leksik və qrammatik təkrarlardan istifadə etməklə mətni istədiyi şəkildə qura bilər. Bu da öz növbəsində mətnə xüsusi bir özəllik verir. Elmi ədəbiyyatda təkrarlar bir üslubi vasitə kimi nəinki Azərbaycan ədəbiyyatında, ümumilikdə dünya ədəbiyyatında tez-tez müraciət olunan üslubi fiqurlardan hesab edilir. Təkrar bu mənada həm də öz qədimliyi ilə seçilir, yəni ən qədim mətnlərdə belə bu üslubi fiqura tez-tez müraciət edilir. Məsələn, Azərbaycan ədəbiyyatının ən qədim nümunələri olan bayatılarda biz ən gözəl təkrarlara rast gələ bilərik.

Ümumiyyətlə, qeyd olunmalıdır ki, “Azərbaycan xalq şeirinin ən qədim nümunələrini (təəssüf ki, bunlar olduqca az qalmışdır) gözdən keçirdikdə məlum olur ki, burada xalqın emosiyaları yalnız dilin məzmun – məna planında deyil, həm də formal (maddi) göstəriciləri ilə fəlaklaşır və nəticə etibarilə, bu sonuncu faktlar da dolayısı ilə məzmunə xidmət edir” [8, s.15]. Yəni forma ən qədim zamandan Azərbaycan şeiri üçün əsas əlamətlərdən biri olmuş, forma və məzmun vəhdəti poeziya baxımından həmişə ön planda olmuşdur. Bu mənada, çox qədim bir tarixə mənsub olan təkrar da bir üslubi-semantik fiqur kimi, poeziyada özünəməxsus funksiyalara və əlavə poetik çalarlara malikdir. Adətən təkrarlardan bədii ədəbiyyatda ekspressivliyin artırılması və mətndə olan fikrin və mənanın qüvvətləndirilməsi üçün tez-tez istifadə olunur. Bu mənada, “təkrar həmişə

emosiya ilə bağlıdır. Əgər emosionallıq yoxdursa, təkrar da yoxdur” [8, s.19].

Təkrar şairə istədiyi sözü cümlədə müxtəlif mənalarda işlətmək, daha doğrusu, “oynatmaq” imkanı yaradır. Bu da öz növbəsində şeirə estetik və poetik gözəllik verir. Vahid Əziz poeziyası bu mənada diqqət çəkir. Şairin şeirlərində biz təkrarların ən müxtəlif formalarına rast gələ bilirik. Bu da ədibin məharətindən irəli gəlir. Çünki hər cür təkrar hələ üslubi fiqur deyil. Məlumdur ki, təkrar istənilən üslubda olduğu kimi, bədii üslubda da yerində işlənmədikdə üslubi artıqlıq – norma pozuntusu kimi qəbul edilir. Bu mənada təkrardan istifadə şairdən böyük ustalığ tələb edir. Bu ustalığ Vahid Əziz poeziyasında xüsusi diqqət çəkir. Misallara diqqət edək:

*Bu kitabın üzündəki divar – xalqın,
Bu kitabın üzündəki kötük – bağın,
Bu kitabın üzündəki kötüyə çalınmış balta – bir axmağın!
Bu kitabın üzündəki məkan – Bakı,
Bu mənzərə Bakıdakı “Qubernator” bağındakı,
Bu kötük də qol-budaqlı bir ağacın yadigarı,
Bu ağac da öz elinə, obasına arxalanıb
gözləyirmiş ilk baharı, son baharı,
bu ağac da, Bakıdakı
milyon-milyon ağac kimi
doğranılıb, puç olunub arzuları* [12, s.8].

Göründüyü kimi, şair bu şeirdə “**bu**” işarə əvəzliyindən, “**bahar**” və “**ağac**” isimlərindən dəfələrlə istifadə edir və şeirə bir ahəngdarlıq verir.

Şair öz şeirlərində təkrarlardan həm də bir bağlayıcı vasitə kimi istifadə edir. Təkrar sanki şeiri əlaqələndirir, misraları bir-birinə bağlayır.

*Dəyişik salırlar pərvanələrlə,
Bəhanə gəzirəm yanıb-ölməyə,
Sənə edirəm bəhanələrlə,
Bəhanə gəzirəm sizə gəlməyə.*

*Bəhanə gəzirəm sənsiz ahlara,
Günahkar gəzirəm, tapıb vuruşam,
Boylana-boylana uzaq yollara
Bəhanə gəzirəm sənnən danışam.*

*Qayıdıb gəlmədin, harda qalmısan?
Sənsiz ümidlər də düşüb çətinə,
Təpədən-dırnağa sual olmusan, -
Bəhanə gəzirəm xəyanətinə.*

*Bəhanə gəzirəm dönüb küləyə,
Hər yoldan ötnələ danışib güləm,
Bəhanə gəzirəm çıxıb getməyə,
Bəhanə gəzirəm, qayıdıb gələm.*

*Bəhanə gəzirəm unudam səni,
Bəhanə gəzirəm yaddan çıxarım,
Bəhanə gəzirəm şəkillərini
Hirslənib atdığım oddan çıxarım... [12, s.10].*

Nümunədən də görüldüyü kimi, şair misralar arasında bağlılığı məhz “**bəhanə gəzirəm**” cümləsi əsasında qurur və bu təkrar şeiri daha oxunaqlı və emosional edir. Burada eyni zamanda səslərin ahəngi də mühüm rol oynayır. Burada şair həm samit, həm də sait səslərin təkrarından məharətlə istifadə edir.

Başqa bir nümunəyə baxaq:

*Bütün əyri işlər şeytan işidir,
Bütün söyüşləri şeytan eşidir.
Taxta ucaldanı Allah ucaldır,
Taxtdan salındısa, şeytan işidir! [11, s.111].*

Nümunədən də görüldüyü kimi, şair “ş” və “t” samitinin yaratdığı harmoniyadan məharətlə istifadə edərək, səs təkrarının gözəl nümunəsini yaratmışdır. Ə.Dəmirçizadə səslərin belə məqsədəuyğun seçilməsinin mahir söz ustalarına aid xüsusiyyət olduğunu qeyd edərək yazır: “Bədii ədəbiyyatda, xüsusən şeirdə səslərin məna çalarlığından istifadə etmək üslubiyyət nöqtəyi-nəzərindən məna ilə səslənmə arasında ahəngdarlığın təmin edilməsinin və adətən, sözlə səs uzlaşmasının çox mühüm şərtlərindən biridir [3, s.55].

Azərbaycan poeziyasında biz tez-tez bu cüt səs təkrarlarının yaratdığı səs harmoniyasının şahidi oluruq. Şairlər həm samit, həm də sait səslərin təkrarından məharətlə istifadə edərək şeirə daha da oxunaqlıq verirlər. Nümunəyə diqqət edək:

*Neçə ildir qupqurudur
Bağımızın quyusu.
Quyuların ən dərini,
Suların ən durusu [11, s.111].*

Nümunədən də görüldüyü kimi, şair burda “q” və “u” səslərinin təkrarından məharətlə istifadə edir.

Poeziyada bu cür fonosemantik vahidlərdən məqsədyönlü istifadə edərək üslubi priyomlar yaratmaq şeirin əsas xüsusiyyətlərindən biri hesab edilir. Amma hər bir şair də bu cür priyomdan düzgün istifadə edə bilmir. Çünki təkrar yersiz olduqda şeirdə artıqlıq yarada bilər. Bu barədə

danışarkən Mir Cəlal yazır: “*Adətən söz təkrarları bədii ədəbiyyatda, xüsusən şeirdə nöqsan sayılır, dilin ağırlığına, ifadədə təsir gücünün zəifləməsinə səbəb olur. Təkrir isə əksinə, bədii dilə daha da güc, kəsər verir*” [7, s.87]. Vahid Əziz şeirlərində təkrar məhz bu cür üslubi fiqur kimi istifadə olunduğundan şeir daha da oxunaqlıq verir və sanki bu təkrar elementi emosionallıq, ritm yaratmaq üçün bilərəkdən istifadə edilir:

*Şəhərin içində şəhər,
İçinin içində şəhər,
Burnumun ucunda şəhər,
Gözümün içində şəhər,
Baxdıqca hər yanda şəhər...* [11, s.139].

Nümunədən də görüldüyü kimi, şair “*şəhər*” və “*iç*” sözünü dəfələrlə işlətməklə təkrir yaradır və dilə ağırlıq deyil, əksinə ritmiklik, ahəngdarlıq gətirir. Maraqlı cəhət ondan ibarətdir ki, şair təkrirlə yanaşı, şeirdə alliterasiya və assonansdan da məharətlə istifadə edir ki, bu da öz növbəsində şeirin təsir gücünü bir qədər də artırır. Nümunəyə diqqət etsək, görürük ki, şeir parçasında həm də “ə”, “i”, “u” saitlərinin təkrarı, eyni zamanda isə “ş”, “h”, “r” samitlərinin təkrarından da üslubi vasitə kimi istifadə edilmişdir.

“*Adətən, tədqiqatçılar alliterasiyanı şeirlə (bədii ədəbiyyatla) əlaqədar bir hadisə kimi qiymətləndirmiş və onu surf üslubi kateqoriya hesab etmişlər. Uzun müddət aparılan müşahidələr və toplanan faktlar göstərir ki, alliterasiya Azərbaycan dili üçün həm də surf lingvistik (və ya lingvo-stilistik, dilçilik-üslubi) hadisələrdəndir*” [1, s.261-272].

Şairin Bakıya həsr etdiyi şeirin digər bəndlərində də eyni priyomlardan məharətlə istifadə edilmişdir:

*Bakı köhnə Bakı deyil,
Yox, qabaqkı Bakı deyil,
Bu o vaxtkı Bakı deyil,
Heç dünənki Bakı deyil –
Görünür hər yandan şəhər* [11, s.139].

Göründüyü kimi, şair bu bənddə artıq “*Bakı*” və “*deyil*” sözlərinin üslubi təkrarından istifadə edir.

Məlumdur ki, “*bədii təkrar vasitəsilə yazıçı oxucunun diqqətini ən mühüm hadisəyə, xarakterə, zamana, məkana və s. yönəldir. Personajın hiss və həyəcanını, keçirdiyi psixoloji vəziyyəti incəliyi ilə vermək üçün təkrarlardan istifadə edilir. Belə olduqda təkrarda diqqətə çatdırılan hadisə və ya xarakter oxucunun yanında daha çox qalır*” [6, s.98].

Şair burada hadisələrin cərəyan etdiyi Bakı şəhərini daha çox diqqətə çatdırmaq, orada baş verən dəyişiklikləri oxucusuna çatdırmaq üçün müxtəlif təkrardan fərqli formada istifadə edir:

*O vaxt dağı dağ kimiydi,
O vaxt bağı bağ kimiydi.
Yarpağı yarpaq kimiydi,
Torpağı torpaq kimiydi,
Gülürdü hər yanda şəhər* [11, s.139].

Şair sanki Bakının həmin şəhər olmadığını, onun gördüyü, bildiyi, sevdiyi şəhərin dəyişdiyini, başqa şəhərə çevrildiyini təkrarlarla oxucusuna çatdırmağa çalışır və buna nail olur. Şeirin ikinci hissəsində şair ürək ağrısı ilə Bakıdan çox az şey qaldığını qeyd edir və yenə də təkrardan üslubi vasitə kimi məharətlə istifadə edir:

*Bircə divarları qalır,
Qala divarları qalır.
Bu şəhərdə qədimlərdən
Qalan bircə Qız qalası
Bir də qərib Saray qalır.
Bakı köhnə Bakı deyil,
Həmişəki Bakı deyil...* [11, s.140].

Vahid Əziz şeirlərində bədii cizgilərlə canlanan müəyyən bir hadisə, əhvalat təkrar vasitəsi ilə daha da qabardılır, oxucu hadisəni daha yaxşı dərk etsin deyərək təkrar bədii vasitə kimi məharətlə istifadə edilir. Bakıya həsr etdiyi şeirdə şair son bənddə yenidən təkrar elementindən məharətlə istifadə edərək sanki əvvələ qayıdır və yenidən ilk misraları təkrarlayaraq hadisələri bitirir. Bu sayaq təkrar şeiri qapamağa, tamamlamağa xidmət edir:

*...Şəhərin içində şəhər,
İçinin içində şəhər.
Baxırsan - hər yanda şəhər.
Özəlləşir özəl Bakı,
Heyif səndən, gözəl Bakı...* [11, s.140].

Nümunədən də görüldüyü kimi, həm sözlərin, həm də səslərin təkrarından məharətlə istifadə edən şair şeirdə sadəcə bir neçə sözün və eyni zamanda səs təkrarı vasitəsi ilə harmoniya yaradır və sanki şeir su kimi axır, qətiyyənlə artıqlıq hiss olunmur, əksinə təkrar elementi şeirin ahəngini daha da artırır.

Şeirdən də görüldüyü kimi, şair şeiri təkrar elementi üzərində qurub və şeirdəki misra və fikirləri məhz təkrarlar hesabına bir-birinə bağlayır.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan poeziyasında anafirik təkrarların rolu danılmazdır. “İzahlı dilçilik terminləri lüğəti”ndə anaforaya belə tərif verilir: Müvazi nitq parçalarında (söz, söz birləşməsi, cümlə) ilk ünsürlərin (səs, səs birləşməsi, söz, söz birləşməsi, cümlə) təkrarı” [2, s.25]. Məhz bu cür təkrarlar Vahid Əziz poeziyası üçün xarakterikdir:

İnanmıram ayrılığın
Bizi uzaq salmağına,
İnanmıram sevgimizin
Belə bədbin sonluğuna.

İnanmıram dediklərin
Belə acı yalan ola,
İnanmıram əllərini
əllərimdən alan ola.

İnanmıram məni atıb,
Özgəsinə yar olasan,
İnanmıram qırov tutub
Saçlarımda qar olasan [13, s.162].

Nümunədən də görüldüyü kimi, anaforik təkrar şeirin əsasını təşkil etməklə yanaşı, həm də şeirdəki fikirləri bir-birinə bağlayan vasitə kimi çıxış edir.

Anaforanın müxtəlif növləri vardır. Bunlar içərisində leksik anafora xüsusi yer tutur. “Leksik anafora – bir və ya bir neçə sözün təkrarı” da Vahid Əziz poeziyası üçün xarakterikdir:

Qorxuram yanıb - atsin,
Yada inanıb – atsin,
Vay o günə yar məni
Bivəfa sanıb – atsin.

Qorxuram yanıb – atsin,
əhdini danıb – atsin,
məənə “aldadıb” deyib,
özünü aldadıb – atsin [13, s.404].

Başqa bir nümunəyə baxaq:

Bu necə inaddı, **bu necə** əda,
Bu necə bələdi, **bu necə** qada,
Niyə hər an məni atırsan oda,
Niyə istəmirsən unudam səni? [13, s.323].

Tədqiqatçılar “morfem anaforası – eyni morfemlərin təkrarı”nı da fərqləndirirlər [8, s.25].

Sən harda, mən harda? – bilmirik indi
Şikəstmi olmuşuq? Kormu qalmışıq?
Sevgi ikimizin böyüyü idi –
Gör, kimin sözünü yerə salmışıq?! [13, s.281].

Nümunələrdən də göründüyü kimi, Vahid Əziz poeziyası sanki təkrarlar üzərində qurulmuş poeziyadır. Şairin poeziyasında təkrarların bütün formalarına rast gəlmək olur.

Vahid Əziz yaradıcılığında epiforik təkrarlar da xüsusi çalar, rəng yaradır və şeirin ahəngdarlığını, ritmini artırır, ona xüsusi bir forma verir. Məhz bu cür üslubi priyomlar söz ustasının istedadından xəbər verir. Məlumdur ki, “*epifora Paralel vahidlərin (misra, beyt, bənd, cümlə, ifadə və s.) sonunda eyni ünsürlərin təkrarlanmasından ibarət ritorik fiqurdur. Adətən anafora ilə qarşılaşdırılır. Epiforada məqsəd bədii dilin ifadəliliyini təmin etməkdir*” [2, s.144].

*Dirçəldin – qəfəsdə quş olsan belə,
Həsrətli gözlərdə yaş olsan belə,
Bir şeyi bilirəm daş olsam belə,
Qarabağ, köksündə ərimək asan!* [14, s.18]

Şairin yaradıcılığında fonetik təkrarlara da tez-tez rast gəlinir. “*Şeirdə səs təkrarları avtonom deyil, onları təşkil edən digər bütöv sistem münasibətlərinə: ritm, intonasiya və bütövlükdə şeirin ümumi mənə fəaliyyətinə, onda xarakter və vəziyyətlərin təsvirinə daxildir, buna görə yalnız bunların qarşılıqlı əlaqəsini nəzərə aldıqda səs təkrarlarını tədqiq etmək və şeirdə onların bədii ifadəlilik imkanlarını öyrənmək olar*” [5, s.29]. Səs təkrarları təkrarın ən qədim formasıdır və ən qədim folklor nümunələrində də biz səs təkrarlarının bütün formalarına rast gələ bilərik. Bu mənada poeziyanı səs təkrarları olmadan təsəvvür etmək mümkün deyil. Vahid Əziz poeziyasında alliterasiya tez-tez rast gəlinən təkrarlardandır. Elmi ədəbiyyatda: “alliterasiya – alm. alliteration (f), anreim (m), ing. alliteration - /əˌlɪtəˈreɪʃ(ə)n/, fr. allitération, azərb. alliterasiya (eyni səs və ya hecaların təkrarından işarət şeir) – sözlərin əvvəlindəki, yaxud ortasındakı samitlərin ya da fonem birləşmələrinin eyni və yaxın olması. Sözlərin əvvəlindəki, yaxud ortasındakı samitlərin, ya da fonem birləşmələrinin eyni və ya yaxın olması” [4, s.35] kimi izah edilir.

Vahid Əziz poeziyası bu mənada olduqca xarakterikdir:

*Yüyüdü, yıxıldı, qalxdı, yüyüdü,
Durna qanad çaldı, yüyüdü qoca,
Durna qanad çaldı, qoca yüyüdü,
Durnaya, göylərə yalvardı qoca.*

*Çatdı, qucaqladı qoca, durnanı,
Durnanın ayağı yerə dəymədi,
Öpdü, qucaqladı qoca, durnanı, -
Vətən torpağının qoxusu gəldi* [10, s.11].

Başqa bir nümunəyə baxaq:

*Bu göylərin ulduzunu
Saymaq ilə qurtarmaz,
Bu gözlərin arzusunu
Duymaq ilə qurtarmaz.*

*Bu ürəyin gileyini
Yaymaq ilə qurtarmaz,
Bu gözlərin sevgisinə
Uymaq ilə qurtarmaz [13, s.31].*

Nümunələrdən də görüldüyü kimi, şair müxtəlif səslərin ahəngindən istifadə edərək, alliterasiya yaradır və bu şeirin məzmununa da öz təsirini göstərir.

Nəticə. Bütün bu deyilənlər bir daha təkrarın poeziyada nə qədər əhəmiyyətli rol oynadığını və qüdrətli şair üçün nə qədər vacib bir üslubi fiqur olduğunu bir daha sübut edir. Vahid Əziz poeziyasında da təkrarlar xüsusi əhəmiyyətə malikdir və şair öz yaradıcılığında bu üslubi vasitəyə tez-tez müraciət edir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Adilov M.* Xalq dilində və Füzuli şeirində alliterasiya. Seçilmiş əsərləri: 10 cildə, V c. Bakı: Elm və təhsil, 2019, s.261 -273
2. *Adilov M., Verdiyeva Z., Ağayeva F.* İzahlı dilçilik terminləri lüğəti. Bakı: Elm və təhsil, 2020, 656 s.
3. *Dəmirçizadə Ə.* Azərbaycan dilinin üslubiyyatı. Bakı: Azərneşr, 1962, 270 s.
4. Dilçilik ensiklopediyası: 2 cildə, I c. Bakı: Mütərcim, 2006, 516 s.
5. *Hacıyeva N.* Azərbaycan dilində fonetik vahidlərin üslubi xüsusiyyətləri. Bakı: Elm və təhsil, 2016, 328 s.
6. *Hüseynova H.* Bədii əsərlərin üslubi sintaksisi (Mir Cəlalın bədii əsərləri əsasında). Bakı: ADPU, 2016, 232 s.
7. *Mir Cəlal.* Füzulinin poetik xüsusiyyətləri. Bakı: Azfan, 1940, 93 s.
8. *Vəliyeva M.* Azərbaycan dilinin poetik fonetikasi. Bakı: Oka ofset, 2008, 128 s.
9. *Vahid Əziz.* İllərin baharı. Bakı: Yazıçı, 1980, 133 s.
10. *Vahid Əziz.* Əllərimin kölgəsi. Bakı: Gənclik, 1985, 232 s.
11. *Vahid Əziz.* Dözmək olmur. Bakı: Gənclik, 1997, 212 s.
12. *Vahid Əziz.* Şeirlər, poemalar, tərcümələr, publisistika: 4 cildə, II c., Bakı: Gənclik, 2005, 434 s.
13. *Vahid Əziz.* Alça çiçəyinə bənzəyən ömür. Bakı: Azərneşr, 2008, 672 s.
14. *Vahid Əziz.* Param-parça olan illər. Bakı: Azərneşr, 2021, 240 s.

Redaksiyaya daxil olub 25.11.2023